

AUTORĖS ŽODIS

Jos buvo valdovės, menininkės, mokslininkės, mistikės, herojės, kiekviena savaip kūrusi miesto ir pasaulio istoriją. Valdovės lėmė žmonių likimus, mokslininkės plėtė žmonijos akiratį, mistikė pavertė realiu paveikslu Gailestingojo Jėzaus viziją.

Baltarusės, žydės, lenkės, rusės, totorės, austrės, lietuvės, italės, romės – visos jos buvo daugiataučio Vilniaus dalis. Daugelis čia nugyveno gyvenimą, kitos užsukdavo į Vilnių tik trumpam. Štai karalienei Bonai iš galingos italų hercogų Sforců giminės turime būti dėkingi už paminklą Vytautui Didžiajam Vilniaus arkikatedroje bazilikoje ir Valdovų rūmus kaip rezidenciją, jau nekalbu apie itališkosios kultūros bangą, atkeliavusią į Lietuvą kartu su šia valdove.

Su Vilniumi susijusios moterys turi daug veidų. Nedaugelio jų atminimas pasiekė mūsų laikus. Seniausieji metraščiai mini vien krikščionės valdoves, ir tik XIX–XX a. kitos moterys išniro iš už plačių vyrų pečių, iš pradžių kaip sukilimų prieš carą bendražygės ir pagalbininkės, vėliau – kaip visateisės savo krašto pilietės, atsakingos už Tėvynės išlikimą. Ne viena jų už tai sumokėjo sveikata ar gyvybe, kai kurios nugrimzdo užmarštin. Štai Emilija Vileišienė, gydytojo ir visuomenės veikėjo Antano Vileišio žmona, prieškario lenkų buvo vadinama „litewska królova“⁽¹⁾, o ją laidojant paskui karstąėjo tūkstančiai studentų. Lietuvos žvalgė Marcelė Kubiliūtė išgelbėjo jauną, dar tik pirmuosius žingsnius žengiančią Lietuvos valstybę, o garsi tarpukario Lietuvos veikėja, pedagogė ir publicistė Stefanija Ladigienė iš mirties nagų per Holokaustą ištraukė kitą šios knygos heroję Ireną Veisaitę; pati Stefanija neišvengė Sibiro golgotų.

XIX amžiuje lietuvių moterys puoselėjo lietuviybę, pačios rašė, mokė savo ir valstiečių vaikus, slapta gabeno Lietuvon uždraustas lietuviškas knygas, siekė mokslo. Mokslininkės Marijos Gimbutienės mama Veronika Janulaitytė-Alseikienė buvo pirmoji lietuvė akių gydytoja, apsigynusi daktaro laipsnį Berlyne, o jos sesuo Julija po studijų Paryžiuje gavo dantų chirurgės diplomą. Abi seserys užaugino puikias dukras ir paskui šios garsino Lietuvą visame pasaulyje.

Šioje knygoje pasakojama apie dvidešimt su Vilniumi susijusių moterų, gyvenusių

XIV-XXI a.

Esu dėkinga istorikei Ingai Baranauskienei, parašiusiai apie antrąją didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo žmoną Julijoną.

Ačiū tariau istorikei Rasai Leonavičiūtei-Gecevičienei, vieną tamsų lapkričio vakarą sukvietusiai gausią publiką į savo paskaitą apie karalienę Boną Sforcą; taip šioje knygoje atsirado pasakojimas apie Sforcos įtaką XVI a. Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei.

Dėkoju Jonei Ladigaitei-Ardžiūnienei, suteikusiai neįkainojamų žinių apie savo mamą Stefaniją Ladigienę, pedagogę, ateitininkę, publicistę.

Esu dėkinga atkurtos Lietuvos pirmajam kultūros ir švietimo ministrui Dariui Kuoliui, pasidalijusiam atsiminimais apie dr. Meilę Lukšienę.

Ačiū „Marijos radijo“ laidų vedėjui Liutaurui Serapinui už gausią medžiagą apie Adelę Dirsytę, tremtyje Sibire ant tošies rašiusią maldaknygę „Marija, gelbėk mus“.

Už pasidalijimą baltarusiškos lakštingalos Alaizos Paškevič-Ciotkos gyvenimo ir kūrybos epizodais dėkoju Vilniaus Pranciškaus Skorinos gimnazijos mokytojai Jelenai Baziuk ir Naujosios Vilnios šviesuoliui gydytojui Valdui Banaičiui.

Ačiū Marijos ir Jurgio Šlapelių namo-muziejaus darbuotojai Danguolei Žemaitytei, papasakojusiai apie lietuviško Vilniaus knygyno, atlaikiusio visus lenkų valdžios skersvėjus, bet uždaryto sovietų okupacijos metu, puoselėtojus Mariją ir Jurgį Šlapelius.

Rašydama apie Vilniaus moteris naudojausi jų atsiminimais, konferencijų medžiaga, monografijomis.

(1) Lietuviška karalienė (lenk.) Čia ir toliau – aut. past.